

кездейсоқтығын жоққа шығарады. Кейбір балалар "қорқыныш" пен "ашуды" тыңдағанда күмәнданып, шатастырды.

Анықтау үшін ең қиын нәрсе "тыныштық" болды, балаларға қиынға соқты, оны "қайғымен" шатастырды, өйткені сөйлеу қарқыны, осы күйлердегі әуен тегіс. "Тыныштықты" эмоционалды күй ретінде тек үш бала және бір-бірден анықтай алды. Басқа жағдайларда балалар жауаптарын бірнеше рет өзгертті немесе эмоцияны анықтай алмайтындықтарын бірден айтты. Жазбалар бірінен соң бірі шашыраңқы болғандықтан, көбінесе алдыңғы жазбаға тән эмоцияны бала тыңдағаннан кейін жаңасын атады. Сондықтан көптеген балалар жауаптарында шатастырды. Бірақ сонымен бірге эмоциялары бар карталар маңызды тірек болды, олар балаға эмоцияның бейнесін, оның бет-әлпетін бағдарлауға және елестетуге көмектесті.

Қорытындылай келе, зерттелетін балалар тобында эмоционалды есту деңгейі орташадан төмен деген қорытынды жасауға болады. Балалардың осы санатымен жұмыс жасаудағы мұғалімнің міндеттерінің бірі вербалды емес қарым-қатынас құралдарын, атап айтқанда эмоционалды есту қабілетін дамыту болуы керек, бұл басқалардың сөйлеуін түсіну деңгейін арттыруға ықпал етеді, сонымен қатар балалардың одан әрі психикалық дамуына оң әсер етеді.

Пайданылған әдебиеттер тізімі:

1. Автушенко И.А. «Сценическая речь и эмоциональный слух» / И.А. Автушенко.– Москва: ИПК ВГИК, 2012.– С. 124.-ISBN 978-5-87149-133-1.
2. Вербовская В.С. «От эмоциональной отзывчивости на музыку к эмоциональной отзывчивости на человека / В.С. Вербовская // Вестник ТГПУ, 2017.– №12.– С. 129-133.
3. Ежкова Н.С. «Ретроспективный анализ проблемы развития у детей эмоционального интеллекта / Н.С.Ежкова, М.Г. Юдина // Вестник Саратовского областного института развития образования.– 2021– №1.– С.48-51.
4. Кислова О.О., Русалова М.Н. «Восприятие эмоций в речи. Обзор исследований в психологии и физиологии» / О.О.Кислова, М.Н.Русалова // Успехи физиологических наук, 2013.– Т.44, №2. – С.41-61.
5. Морозов В.П. «Невербальная коммуникация: экспериментально-психологические исследования» / В.П. Морозов; под редакцией А.Л. Журавлева. – Москва: Институт психологии РАН, 2019.– С. – 528. ISBN 978-5-9270-0187-3.
6. Морозов В.П. «Эмоциональный слух: экспериментально-психологические исследования» / В.П.Морозов // Психологический журнал, 2013. – Т.34. – №1. – С.45-62.
7. Романенко В.О. «Эмоциональные характеристики речи и их связь с акустическими параметрами / В.О. Романенко // Общество.Среда.Развитие. – 2010. – №4(17). – С.119-123.

МРНТИ 14.29.27

УДК 376.33

А.А. Махметова¹, Д.Б.Әмірбек²

¹ғылыми жетекшісі PhD доктор, аға оқытушы, Абай атындағы ҚазҰПУ,
aigerim_atankizi@mail.ru

²«7М01901 – Сурдопедагогика» мамандығының 2 курс магистранты, Абай атындағы ҚазҰПУ,
danagul.amirbek@bk.ru, Алматы қ., Қазақстан

**НАШАР ЕСТИТІН ОҚУШЫЛАРҒА СЮЖЕТТІК-РӨЛДІК
ОЙЫННЫҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ**

Аңдатпа

Мақалада сюжеттік-рөлдік ойын арқылы нашар еститін балаларды дамытудың маңыздылығы мен теориялық негіздері талданған. Сюжеттік-рөлдік ойын барысындағы оқу, әуен тыңдау, кимыл-қозғалыстарға жүгіну, заманауи компьютерлік технологияларды қолдану нашар еститін балаларды дамытудың маңызды құралдары болып табылады. Зерттеушілер тарапы көрсеткендей, сюжеттік-рөлдік ойын нашар еститін балалардың қарым-қатынас дағдыларын шығаруға және маңызды әлеуметтік рөлдерді меңгерулеріне өз ықпалын тигізеді екен. Балаларды адамгершілікке тәрбиелеу

барысында әлеуметтік эталон ретінде зерттеушілер тарапынан үлкен рөлді атқарады, себебі, ол қоғамда қабылданған нормаға және әрекет ережелеріне деген күнделікті қарым-қатынас ретінде түсіндіріледі. Әлеуметтік дағдыларды қалыптастыру, яғни жоғарғы сезім мен аландаушылықтарды сезіне алу, адамгершілік, эстетикалық және этикалық нормаларды меңгеру мен қолданумен тығыз байланысты болып, эмоционалды реакциялармен, әлеуметтік ықпал ету барысындағы бағалаушылық категорияларымен жүреді. Л.И. Божович, А.В. Запорожец, А.Н. Леонтьев, Я.З. Неверович сияқты ғалымдар іс-әрекеттің барлық компоненттері эмоцияның туындауы мен дамуында бірдей рөлді атқара бермейтіндігін атап өткен. Е.И. Исенина, Б.Д. Корсунская, Н.М. Лаговский, Н.Г. Морозова, Л.П. Носкова, В.Г. Тетшака, В.И. Флери сияқты ғалымдардың зерттеу нәтижелері балалардағы есту қабілетінің зақымдалуы балалардың дамуын айтарлықтай тежейтіндігін көрсетті. Нашар еститін балаларды дамытудың өзекті мәселелері тәжірибелік қажеттілік бола отырып, оны шешудің нәтижелі құралдары мен әдістерін таңдаудың қажеттілігіне негізделеді. Бұл мәселелер Л.С. Выготский, Б.Д. Корсунская, О.И. Кукушкина, Н.Г. Морозова, М.И. Никитина, В.Нетшака, Н.А. Рау, Е.З. Яхнина т.б. ғалымдардың жұмыстарында көрініс тапқан.

Түйін сөздер: нашар еститін балалар, сюжеттік-рөлдік ойын, адамгершілік.

Махметова А.А.¹, Амирбек Д.Б.²

*¹научный руководитель, доктор PhD, старший преподаватель,
КазНПУ им. Абая, aigerim_atankizi@mail.ru, г. Алматы, Казахстан*

*²магистрант 2 курса по специальности «7М01901 – Сурдопедагогика»,
КазНПУ им. Абая, danagul.amirbek@bk.ru, г. Алматы, Казахстан*

ВАЖНОСТЬ СЮЖЕТНО-РОЛЕВОЙ ИГРЫ ДЛЯ СЛАБОСЛЫШАЩИХ УЧАЩИХСЯ

Аннотация

В статье проанализирована важность и теоретические основы развития слабослышащих детей с помощью сюжетно-ролевой игры. Важнейшими средствами развития слабослышащих детей в процессе сюжетно-ролевой игры являются чтение, прослушивание мелодии, обращение к движениям, использование современных компьютерных технологий. Как показали исследователи, сюжетно-ролевая игра способствует выработке коммуникативных навыков у слабослышащих детей и усвоению важных социальных ролей. В процессе нравственного воспитания детей большую роль со стороны исследователей играет социальный эталон, поскольку он трактуется как повседневное отношение к принятым в обществе нормам и правилам поведения. Формирование социальных навыков, т. е. умение ощущать высшие чувства и тревоги, тесно связаны с усвоением и применением нравственных, эстетических и этических норм, сопровождаются эмоциональными реакциями, ценностными категориями в процессе социального воздействия. Л.И. Божович, А.В. Запорожец, А.Н. Леонтьев, Я.З. Такие ученые, как Неверович, отмечают, что не все компоненты деятельности играют одинаковую роль в возникновении и развитии эмоций. Результаты исследований таких ученых, как Е.И. Исенина, Б.Д. Корсунская, Н.М. Лаговский, Н.Г. Морозова, Л.П. Носкова, В.Г. Тетшака, В.И. Флери показали, что повреждение слуха у детей существенно тормозит развитие детей. Актуальные проблемы развития слабослышащих детей, являясь практической необходимостью, основываются на необходимости выбора продуктивных средств и методов ее решения. Эти вопросы затрагивают Л.С. Выготский, Б.Д. Корсунская, О.И. Кукушкина, Н.Г. Морозова, М.И. Никитина, В.Нетшака, Н.А. Пей, Е.З. Яхнина и др. нашли отражение в работах ученых.

Ключевые слова: слабослышащие дети, сюжетно-ролевая игра, нравственность.

A.A. Makhmetova¹, D.B. Amirbek²

¹scientific supervisor, PhD, senior lecturer,

Kazakh National Pedagogical University named after Abay, aigerim_amankizi@mail.ru
Almaty, Kazakhstan

² 2nd year master's student of specialty «7M01901–Surdopedagogy»,

Kazakh National Pedagogical University named after Abay danagul.amirbek@bk.ru
Almaty, Kazakhstan

THE IMPORTANCE OF STORY-ROLE-PLAYING FOR HEARING-IMPAIRED STUDENTS

Abstract

The article analyzes the importance and theoretical foundations of the development of hearing-impaired children with the help of a story-role-playing game. The most important means of developing hearing-impaired children in the process of plot-role-playing are reading, listening to melodies, turning to movements, using modern computer technologies. As the researchers have shown, the plot-role-playing game contributes to the development of communication skills in hearing-impaired children and the assimilation of important social roles. In the process of moral education of children, a social standard plays an important role on the part of researchers, since it is interpreted as an everyday attitude to the norms and rules of behavior accepted in society. The formation of social skills, i.e. the ability to feel higher feelings and anxieties, is closely related to the assimilation and application of moral, aesthetic and ethical norms, accompanied by emotional reactions, value categories in the process of social impact. L.I. Bozhovich, A.V. Zaporozhets, A.N. Leontiev, Ya.Z. Scientists such as Neverovich note that not all components of activity play the same role in the emergence and development of emotions. The research results of such scientists as E.I. Isenina, B.D. Korsunskaya, N.M. Lagovsky, N.G. Morozova, L.P. Noskova, V.G. Tetshaka, V.I. Fleury showed that hearing damage in children significantly inhibits the development of children. Actual problems of the development of hearing-impaired children, being a practical necessity, are based on the need to choose productive means and methods of its solution. These issues affect L.S. Vygotsky, B.D. Korsunskaya, O.I. Kukushkina, N.G. Morozova, M.I. Nikitina, V. Netshaka, N.A.pei, E.Z. Yakhnina and others are reflected in the works of scientists.

Keywords: hearing-impaired children, story-role-playing game, morality.

Адам баласының жағдайын дұрыс түсіну адекватты тұлға аралық қарым-қатынастарды қалыптастыру үшін өте маңызды, себебі, өзіндік жеке күйін меңгере отырып, оларды реттеп, өзгелерге ықпал ету де маңызды. Сезім мен эмоцияларды түсіну көркем әдебиеттер мен көркем фильмдерді, театрлық қойылымдарды жақсы түсінуге ықпал етіп, ең алдымен балалардың сезім әлемі туралы білімдерін кеңейтеді. Балаларды адамгершілікке тәрбиелеу барысында әлеуметтік үлгі ретінде зерттеушілер тарапынан үлкен рөлді атқарады, себебі, ол қоғамда қабылданған нормаға және әрекет ережелеріне деген күнделікті эмоционалдық қарым-қатынас ретінде түсіндіріледі.

Бала дамуының сапалы динамикасының механизмі әлеуметтік іс-әрекетпен негізделуіне байланысты. Бірақ Л.И. Божович, А.В. Запорожец, А.Н. Леонтьев, Я.З. Неверович сияқты ғалымдар іс-әрекеттің барлық компоненттері туындауы мен дамуында бірдей рөлді атқара бермейтіндігін атап өткен. Әсіресе, атқарылатын іс-әрекеттің мақсаттары мен міндеттері маңызды орынды алып, ал орындалатын іс-әрекеттердің тәсілдері тек жанама рөлді атқарады. Балалардың өз жолдастарымен және ересектермен қарым-қатынас пен бірлескен іс-әрекет құрылымы мен мазмұны бойынша күрделенген үрдіс барысында белсенді формада балаларда эмоционалды толқулар мен әлеуметтік мотивтерге бағытталған көріністер байқала бастайды. Бұл кездегі ересек адамның рөлі баланың өмір тәжірибесіне сүйене отырып, сөзбен түсіндіру арқылы мотив пен іс-әрекеттің өзара байланысын түсінуге көмектесу. Бұл балаға іс-әрекеттен бұрын оның әлеуметтік маңыздылығын алдын ала түсініп, оған эмоционалды тұрғыда дайын болуға көмектесіп, өз кезегінде балада қалыптасып жатқан қарапайым іс-әрекет мотивтерін өзектендіруге әкеліп, оның іс-әрекет динамикасы мен жалпы бағыттылыққа ықпалын күшейте түседі. Бұндай өзгерістер негізінде Л.С. Выготскийдің аффектінің іс-әрекет басында және аяғында жылжуы мен мектеп жасына дейінгі балаларда ерекше «қиялдардың» пайда болуы жатып, ол танымдық және аффективті үрдістердің үйлесімділігін қамтиды.

Естімеушілік баланың мәдени дамуы үшін ең ауыр кедергілердің бірі болып табылады. Осыдан шыға отырып, арнайы білім берудің басты міндеті ретінде Л.С. Выготский «баланың қоршаған әлеммен және өзін қоршаған адамдарымен қарым-қатынастағы сенсорлық жетіспеушілікті» көрген. Нәтижесінде ол баланың әлеуметтік-психологиялық бейімделуіне ықпал етеді. Е.И. Исенина, Б.Д. Корсунская, Н.М. Лаговский, Н.Г. Морозова, Л.П. Носкова, В.Г. Тетшака, В.И. Флери сияқты ғалымдардың зерттеу нәтижелері балалардағы есту қабілетінің зақымдалуы балалардың дамуын айтарлықтай тежейтіндігін көрсетті. Есту қабілетінен ерте айырылған балалар қалыпты еститін балалармен салыстырғанда өзгеше жағдайда болады. Нашар еститін балалардың дамуына келесідей факторлар бойынша ықпал етеді: ата-аналарының қатынасы, әлеуметтік ортамен толыққанды қатынастың болмауы, негізгі әлеуметтік қажеттіліктерді толық қанағаттандыра алмауы, сонымен қатар балалардың интернат типіндегі оқшау мекемеде білім алуы. Сондықтан, есту қабілеті зақымдалған балаларда қоршаған ортадағы адамдардың бет келбеті мен ым-ишарасына назар аударуы ерте қалыптасатындығына қарамастан, олардың дамуы өзіндік ерекшеліктерге ие болып келеді. Сонымен қатар оларда адамгершілік сезімдері мен түсініктерін қалыптастыру бойынша қиындықтар туындайды. Өсе келе өмірінің екінші жарты жылдығында ересектер тарапынан сөйлеу тілдік ықпалдың болмауынан артта қалушылықтар артып, сөздік коммуникацияның дамуына да кері ықпал етеді.

Сөздік коммуникация құралы ретіндегі ым-ишараның қалыптасуында да артта қалушылықтар пайда болады. Осының салдарынан аталмыш кезеңде коммуникация айқын ситуативті сипатқа ие болып, өз кезегінде диалог тақырыбының шектеулігі мен мазмұнының кедейлігін көрсетеді. Осылайша, сәби және ерте жас кезеңіндегі ересектердің сөйлеу тілін қабылдаудың мүмкін еместігі баланың дамуына ықпал етеді. Ақпаратты жеткізудің қосымша мүмкіндіктері айқын мимика, пантомимика, шынайы ым-ишараларда болады. Күрделі сезімдер мен эмоцияларды дамыту жұмыстары бойынша ұсыныстарда нашар еститін балалардың ата-аналары өздерінің балаға деген эмоционалдық қатынасын айқын жеткізіп, іс-әрекеттермен де білдіре білуі керек (құшақтап, басынан сипап, өзінің құшағына қысып т.б.). Мұнда бала тарапынан анасының баланың қандай іс-әрекетіне қанағаттанбайтындығын және оның себебін түсінуі керек (Б.Д. Корсунская, В.Петшак). Ерте жастағы және мектеп алды жасындағы балаларда біріккен іс-әрекеттен, және жаңа нәрсені танып білуден қуанышты сезінуі, этикалық және эстетикалық бағалауларға байланысты алаңдаушылықтарын қалыптастыруды бастау маңызды. Эмоция, сезім, эмпатияның дамуы барысында тұлғааралық қарым-қатынасты қалыптастыру өзге адамдардың эмоциясы мен сезімдерін түсінуге де байланысты. Кішкентай нашар еститін балаларда жолдастарының қалауларын, толғаныстырын түсінуі қиында-тылып, бұл ойын әрекеті мен сөздік қарым-қатынастың шектеулігімен байланысты. Кіші және орта мектеп жасындағы нашар еститін балалар әлеуметтік қатынасқа талпынып, өздері тарапынан түсінікті болуы үшін жиі жағдайда сырттай өз эмоцияларын білдіреді (қуаныш т.б.). Нашар еститін балалар ересектер тарапынан өздеріне берілген сынға реакциясын айқын байқатып, яғни мақтаған жағдайда – қатты қуанса, ал ескерткен жағдайда көңіл күйін түсіреді. Көп жағдайда балалар педагогтар тарапынан берілген сын мен ескертудің себебін түсінбей, сондықтан да терең ренжігіштік жағдайына душар болады. Сурдопедагогикада нашар еститін балалардың эмпатия мен сезімдерді түсінуін дамыту мәселесіне үлкен назар аудартылады.

Мектеп жасына дейінгі балаларға қатысты мәселелер Б.Д. Корсунскаяның (1969, 1979) қарастырылып, заттық-практикалық және ойын әрекеті үрдісінде эмоция мен сезімдерді шақыруға басты назар аудартады. 5-6 жастағы нашар еститін балалар өз әрекеттерінің нәтижелерін ұсынып, өзге адамның позициясына тұра алмайды. Ұнатқан баланы құшақтау, басынан сипауға талпынулары байқалғанымен, бірақ бұл сезімдер жауаптық әрекетке ие болмай, кедергі ретінде қарастырылады. (Н.Г. Морозова, 1985). В.Петшак (1985 ж.) атап көрсеткендей, күрделі сезімдердің дамуы үшін балаларды тапсырмаларды әрқайсысы өздері орындайтын, бірақ жалпы міндеттерді бірге шешуді қамтамасыз ететін ұжымдық іс-әрекетке жұмылдыру керек. Кей жағдайда нашар еститін оқушыларда өзге адамдарға деген айқын қатынастар мен күрделі сезімдер байқалған: аяушылық, жұмсақтық, ренжігіштік пен қызғаныштық т.б. қатынаспен үйлесетін айқын адамгершілік тұрғыда бағалау нашар еститін оқушыларда қалыпты балалармен салыстырғанда үш есе жиі байқалған (В.Петшак, 1991). Сонымен, есту қабілетінің бұзылысы тек қана сөйлеу тілі мен танымдық әрекетті ғана емес, сонымен қатар қарым-қатынасты, іс-әрекетті, тұлғалықты негіздеп қоршаған әлеуметтік ортамен өзара байланыс жағдайында ғана қалыптасып, баланы білім беру мекемесінде оқыту мен тәрбиелеу және отбасы жағдайында оқыту мен тәрбиелеу үрдістерінің мазмұны мен ұйымдастырылуын қамтиды.

Нашар еститін оқушылардың адамгершілік дамуының бағыттары қалыпты балалардың дамуында байқалатын бағыт тәрізді. Бірақ сөйлеу тілінің және сөздік логикалық ойлау қабілетінің кеш дамуына орай себеп-салдарлық байланыстарды жеткіліксіз дәрежеде түсінуі байқалып, ол әрекет мотивтерін адамдар арасындағы күрделі моральдық қатынастарды толыққанды түсінбеуімен сипатталады. Қарым-қатынастың шектеулігі мен нашар еститін оқушылардың оқшаулануы, қоршаған адамдардың қалаулары мен тілектерін түсінбеушіліктері ертегілер мен ертегі мәтіндері арқылы адамгершілік және эмоционалдық нормаларды түсінуінің жетіспеушіліктері сонымен қатар балалардың әлеуметтік өмір туралы түсініктерінің жеткіліксіздігі балалардың түсініктерін қалыптастырып, эмоционалды қабылдаушылығын арнайы дамытуды талап етеді.

Нашар еститін оқушыларды дамытудың өзекті мәселелері тәжірибелік қажеттілік бола отырып, оны шешудің нәтижелі құралдары мен әдістерін таңдаудың қажеттілігіне негізделеді. Бұл мәселелер Л.С. Выготский, Б.Д. Корсунская, О.И. Кукушкина, Н.Г. Морозова, М.И. Никитина, В.Нетшака, Н.А. Рау, Е.З. Яхнина т.б. ғалымдардың жұмыстарында көрініс тапқан. Нашар еститін оқушылардың дамуының басты негізі ересектермен өзара қарым-қатынас пен өзара іс-әрекет болып саналады. Ересектердің мектеп алды және кіші мектеп жасына дейінгі жастағы балалармен өзара әрекеттесуінің басты жағдайы комфортты туындату, ересек адамдарға деген қызығушылықтарын дамыту, олармен біріккен іс-әрекетке қызығушылықтарын ояту болып саналады. Кейін ересек адамдарға амандаса жымып, сөйлеп тұрған адамның бет келбетіне қарап, қарым-қатынас үшін ара-қашықтықты ұстанып, сөйлеушінің әңгімесін соңына дейін тыңдап, түрлі жағдайларда өзара әрекет етудегі сөйлеу тілдік іс-әрекет дағдаларын қалыптастыру керек. Ойынды дамытудың заңдылықтары мен мүмкіндіктері, сонымен қатар нашар еститін оқушылардың тұлғалық дамуындағы олардың рөлі Г.Л. Выгодскаяның жұмыстарында қарастырылып, ол балаларды ойынға арнайы оқыту мен үйретудің маңыздылығын атап өткен. Бұл жұмыстың күрделілігі, біріншіден аталмыш жұмыс шектеулі сөйлеу тілдік қарым-қатынас жағдайында іске асырылса, екіншіден тек қана ойын әрекетінің қалыптасуын ғана болжап қоймай, сонымен қатар баланың тәжірибесін молайту, сөйлеу тілдік қарым-қатынасын дамытуды да болжайды екен. Ойын барысында сонымен қоса, затты орналастыру қабілеті қалыптасып, бала сөздің белгілік функциясын меңгеріп, сөйлеу тілдік және ойлау қабілетінің дамуына ықпал етеді.

Сюжеттік-рөлдік ойын іс-әрекетін даярлау мен ұйымдастыруда арнайы маманға бірқатар талаптар жүктеледі. Ол ойынның заңдылықтарын біліп қана қоймай, сонымен қатар балалардың мүмкіндіктері мен қызығушылықтарында есепке алуы керек. Бастысы тәрибеші тарапынан ұйымдастырылатын ойын әрекеті эмоционалды тұрғыда болып, балалардың өз еркімен еш мәжбүрлеусіз ойынға жұмылуына ықпал етуі керек. Б.Д. Корсунская атап көрсеткендей, сюжеттік материал негізіндегі педагогтың міндеті балалардың бойында сюжеттік материалдар арқылы жақсы және жаман, нені болады нені жасауға болмайды деген сияқты түсініктерін қалыптастырып, балаларға дамыту үшін маңызды болып келетін мейірімділік, адалдық т.б. түсініктерді саналы түсіне білуге үйрете отырып, балаларға достықтың қуанышын аша білу және оған кімдер мұқтаж екендігін және дос болудың қандай жақсы екендігін түсіндіре білу міндеті тұрады. Әлеуметтік әрекеттердің нормаларын қалыптастыруға сюжеттік-рөлдік ойындағы бейнелерді толық түсінуі, жалпы ойынның мағынасын түсінуі өте маңызды болып келеді. Жалпы осы сабақ жүйесінде балаларға эмоционалдық қатынастарды білдіретін жалпылама сөздерді түсіндіру өте маңызды, себебі дәл осы түсініктер балаларға дұрыс түсіндірілмесе қате пайымдауларға бейім болып келеді.

Сюжеттік-рөлдік ойын барысындағы педагогтың әңгімесі мәнерлі, эмоционалды болып, балалардың толғаныстарын туындатып, оларға әрекеттердің логикасын, бөлек жағдайда көріністердің себепсалдарлық байланыстарын түсіне білуге көмектесуі керек. Айқын мақсатқа жету үшін шынайы заттарды, ойыншықтарды, суреттерді қолдануға болады, ол өз кезегінде эмоционалдылық тұрғысынан сюжеттік-рөлдік ойынды байыта түсіп, оның шығармашылығының кемшіліктерінің орнын басуға көмектеседі. Сонымен, сюжеттік-рөлдік ойын барысындағы оқу, әуен тыңдау, қимыл-қозғалыстарға жүгіну, заманауи компьютерлік технологияларды қолдану нашар еститін оқушыларды эмоционалдық тұрғыда дамытудың маңызды құралдары болып табылады деп айтуға толық негіз бар. Сонымен қатар психологиялық-педагогикалық әдебиеттерді талдау барысы балалардың әлеуметтік дамуы мен өзін-өзі жетілдіруі жолындағы басқа да маңызды ойын функцияларын бөліп көрсетуге мүмкіндік береді: эмоциогенді, диагностикалық, релаксациялық, орын басушылық, коммуникативті, әлеуметтік мәдени, терапевтік т.б. Сюжеттік-рөлдік ойынның заманауи білім беру саласы алдында тұрған бірқатар міндеттерді шешудегі рөлі де ерекше. Бұл алдымен ойын әрекетінің балалар үшін

жетекші әрекет түрі бола отырып, балалар үшін алған білімдері мен дағдыларын өзара өңдеуіне де байланысты. Ойын нашар еститін оқушыларды оқыту мен тәрбиелеуде маңызды бола отырып, балалардың ойлау қабілеті мен эмоционалды тұрғыда дамуын іске асыруда маңызды бола отырып, тіпті оның қарым-қатынаста дамуына да зор ықпалын тигізеді.

Сюжеттік-рөлдік ойын іс-әрекеті нашар еститін оқушыларды оқыту мен тәрбиелеудің барлық жақтарымен байланысты бола отырып, балалардың ұжымдағы жақсы психологиялық климатын туындатуға мүмкіндік беріп, тұлғалық кешендерін жеңуге және өз бетінше әрекет етуі, қалаушылығы мен коммуникативті қарым-қатынасын қалыптастыруға ықпал етеді. Сюжеттік-рөлдік ойынның дамытушылық мағынасы балалардың жан-жақты даму мүмкіндіктерін іске асыруда ғана емес, сонымен қатар олардың қызығушылықтарын кеңейтіп, келесі бастапқы іс-әрекет мотивтерінің туындауына жол ашып, ол балалардың мектепке психологиялық дайындығын қалыптастыруда да маңызды. Ойын іс-әрекеті барысында қол жеткізілген психикалық даму прогресі балалардың сабақ барысындағы мүмкіндіктерін кеңейтуге ықпал етіп, қатарластары мен ересектер ортасындағы шынайы адамгершілік-этикалық позициясын жетілдіруге мүмкіндік береді. Сонымен зерттеу жұмысын теориялық тұрғыда талдау барысы балаларды оқыту мен тәрбиелеу барысында өзара байланысты және өзара тәуелді адамгершілік және эмоционалды даму үрдісі іске асырылатындығын көрсетті. Мектеп жасына дейінгі жас іс-әрекет нормалар мен ережелерін қарқынды меңгеру мен эмоционалды және әлеуметтік нормаларды жинақтаудың маңызды кезеңі болып саналады. Осыған байланысты мектеп жасына дейінгі кезеңде ересектер тарапына жүргізілетін жұмыс та маңызды болып табылады. Балалардың эмоционалды тұрғыда дамуында балаларды ересектермен біріккен іс-әрекетке жұмылдыру маңызды мақсаттарға қол жеткізу үшін қоғамда қабылданған нормалар мен іс-әрекет ережелерін бірге бөлісе өткеруге, сезінуге мүмкіндік береді. Есту қабілетінің зақымдалуы балаларды сенсорлық тұрғыда оқшаулап, оның әлемін эмоционалды тұрғыда біріктіріп, балаларда адамгершілік пен сезімдік түсініктерінің қалыптасуында қиыншылықтар туындатып, іс-әрекет нормаларын меңгеруді де тежелтіп, балалардың отбасындағы және білім беру мекемелеріндегі эмоционалды тұрғыда даму үрдісін қиындатады. Сондықтан нашар еститін оқушыларды арнайы әдістер мен тәсілдер арқылы эмоционалды тұрғыда тәрбиелеудің маңызды құралдарының бірі ретінде сюжеттік-рөлдік ойынды алуға болады. Есту қабілеті зақымдалған балалар тарапынан кейіпкерлердің эмоционалды әлеміне толық енуіне оқыған мәтіннің мән мағынасына енуі де зор ықпал етеді. Сюжеттік-рөлдік ойындар театрланған ойын ретінде балалардың сөйлеу тілінің, қимыл-қозғалысының, эмоционалды сферасы мен танымдық іс-әрекеті мен шығармашылық іс-әрекеттерінің дамуына үлкен ықпалын тигізеді. Ойын барысында қол жеткізілген психикалық дамудың прогресі қатарластары мен ересектер ортасында шынайы эмоционалды позицияны жетілдіруде маңызды болып келеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

- 1. Аубакирова Ж. Ойынның бала психикасына әсері. – Алматы, Гуманитарная – 1991*
- 2. Дьячков А.И. Дефектологиялық сөздік. – Москва, «МГЗПИ» баспасы, 1970*
- 3. Спиваковская А.С. Нарушения игровой деятельности. – М., 1980 91*
- 4. Петров А.В. Ойын әрекеті арқылы белсенділікке баулу. – М., 2001.*
- 5. Эльконин Д.Б. Психология игры. – Москва, «МГЗПИ» баспасы, 1970*